

DE „CITIFICATIE“ VAN HET BOS

Een aantal jaren geleden verscheen in het Canadese blad „Pulp and Paper Magazine“ een boeiend verhaal van prof. Paris, hoogleraar milieuplanning in Montreal. Hij introduceerde het begrip „citificatie“ van het bos, het overbrengen van ideeën en opvattingen van de stadsbewoners naar het bos en het bosbeheer, met alle complicaties van dien. Een probleem dat in vele delen van de wereld thans actueler is dan ooit.

Met toestemming van de redactie van het Canadese tijdschrift vertaalden wij het artikel destijds voor het Nederlands Bosbouw Tijdschrift.

Een geactualiseerde vertaling - we gaven immers al aan dat het probleem thans actueler is dan ooit - publiceren we nu in Bos en Hout Berichten.

Bij het lezen moet men zich wel realiseren dat het Canadese bos vrijwel geheel overheidsbezit is en dat de houtindustrie de grootste bosexploitant is.

ontoegankelijke hectares oerbos. Deze verandering in de houding van de samenleving vormt een serieus probleem voor de pioniers van vroeger, zoals de bosbouw of de houtverwerkende industrie. Deze maken immers óók deel uit van die samenleving, en in een democratie is het onmogelijk voortdurend in conflict met de meerderheid van de publieke opinie te werken. Hoe kan het bedrijfsleven aan een dergelijke situatie het hoofd bieden? Hoe kan het dit probleem goed definiëren en nieuwe activiteiten ontwikkelen die het conflict van standpunten kunnen oplossen?

Een van de invalshoeken is dat we proberen na te gaan hoe het probleem is ontstaan. Ik zal dat trachten te doen door iets te zeggen over enkele sociologische aspecten van het stadsmilieu en daaruit enige aanwijzingen af te leiden voor het scheppen van een beter begrip. Natuurlijk kan deze benadering van een problematiek, waarover nog geen algemene theorieën zijn ontwikkeld, niet anders dan speculatief en fragmentarisch zijn.

Inleiding

Het ontsluiten van een mijn, het bouwen van een dam, de aanleg van een weg, een spoorweg, een pijpleiding, of het ontginnen van een bos van duizenden hectares, werd vroeger met gejuich begroet. Maar tegenwoordig is het

publiek in zijn reactie niet meer vol lof voor pioniers, maar eerder bitter gestemd om wat men ziet als aantasting van de natuur en vernietiging van de ziel van de maatschappij van morgen. Het hoerageroep wordt gereserveerd voor de geboorte van een kraanvogel of voor het beschermen van een paar honderd

De „citificatie“ van het bos

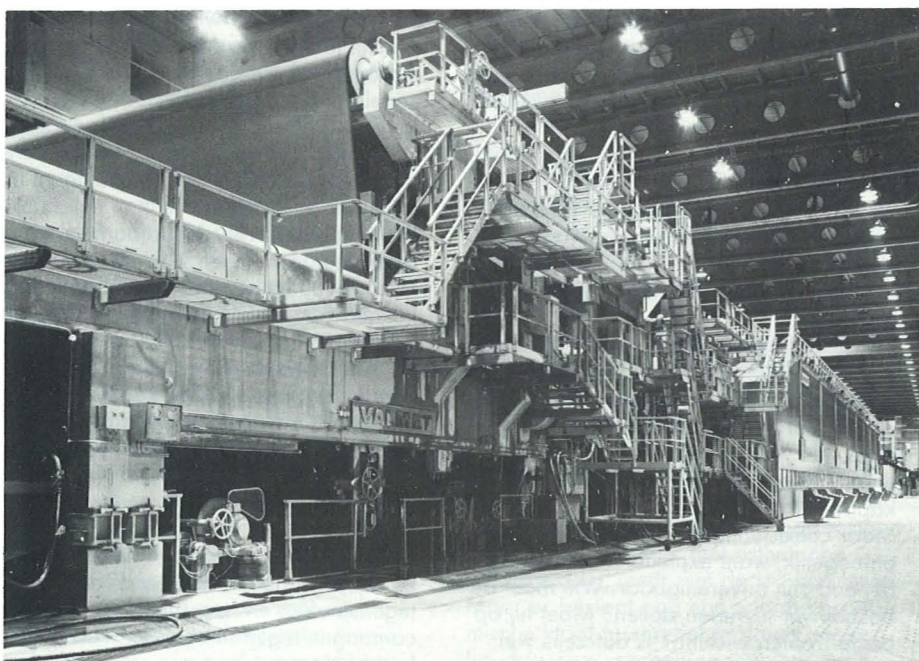
Ik begin met de stelling dat de huidige situatie het resultaat is van de „citificatie“ van het bos. Ik geef toe dat dit een neologisme is, maar ik geef de voorkeur aan het verzinnen van een nieuw woord boven het gebruik van een oud woord dat toch beladen kan zijn en tot misverstanden kan leiden.

Urbanisatie is de concentratie van de bevolking in de steden door de fysieke migratie van de mensen van het platteland naar de stad. Met *citificatie* bedoel ik de omgekeerde migratie, van de stad naar het platteland en in het bijzonder naar het bos, maar dan een migratie van ideeën, waarden, levensopvattingen en leefwijzen.

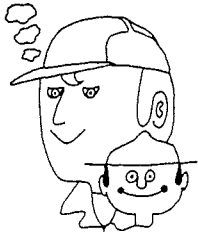
Deze citificatie is een zeer gecompliceerd proces. Het omvat meer dan simpelweg de kwantitatieve vraag van de stadsbewoner naar groene ruimte. Er zijn ook psychologische factoren in het geding. Ik wil mij op die factoren concentreren omdat, als daarmee geen rekening wordt gehouden, men schijnbaar logische beslissingen kan nemen, ze gaat uitvoeren in de overtuiging goed te handelen en toch op vijandige reacties stuit.

Om enig idee van deze psychologische factoren te krijgen, moeten we beginnen met het onderbewuste. Waaruit bestaat de geest, de ziel van de stadsmens? Hoe openbaart die zich? Natuurlijk kunnen wij

Uit deze krantenpapiermachine van Parencio te Renkum komt dag en nacht met een snelheid van 60 à 90 km per uur een negen meter brede papierbaan ter stilling van onze nieuwshonger. Wie onderkent echter het verband met bos? Toch: zonder dat bos geen kranten!

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

De mythe van de wildernis bij practicus...

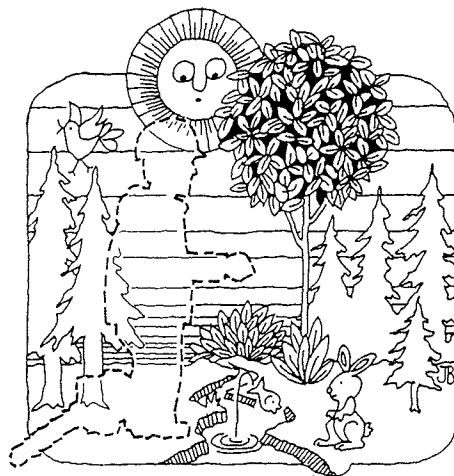
hier niet verder op deze vragen ingaan dan nodig is om de huidige situatie te begrijpen en op grond daarvan een koers te kiezen, daarbij de risico's acceptierend die elke beperking inhoudt.

De mythe van de wildernis

De ziel van een volk bestaat grotendeels uit mythen. Eén daarvan is de mythe van de wildernis. In de loop van de eeuwen heeft deze mythe vele vormen aangenomen – de wildernis bevolkt met goden en geesten, de wildernis die moet worden veroverd door pioniers, de wildernis die moet worden beleefd als een mystieke en dichterlijke ervaring. Nu hebben we dan de moderne mythe, de wildernis die de lichamelijke en geestelijk uitgeputte stadsbewoner kan genezen.

Deze moderne mythe geeft aanleiding tot twee verschillende houdingen. De ene is die van de practicus die een verandering zoekt in milieu (landschap, zuivere lucht, schoon water, dieren in hun natuurlijk woonomgeving, lichamelijke inspanning voor het plezier daarvan, confrontatie met de natuurelementen) en door deze verandering ontspanning zoekt. Hij is de recreant, de re-creant. De andere houding is die van de idealist die aan de mythe een vitale betekenis toekent voor de overlevingskansen van de maatschappij – „als we de wildernis verliezen, verliezen we alle hoop op het bestaan in de toekomst“.

Deze twee verschillende houdingen leiden

en idealist. (uit: Pulp & Paper Canada, 1972 nr. 9)

tot verschillende consequenties. De practicus gebruikt de natuur; hij geniet er direkt en fysiek van en hij reist om ervan te genieten. De idealist, aan de andere kant, put zijn voldoening uit het idee wildernis; zijn activiteiten zijn „stads“ en sociaal; hij vecht voor een doel, en als hij dan al reist, doet hij dat om zich ervan te vergewissen dat de natuur niet „gedenatureerd“ wordt. De practicus wil meer kampeerplaatsen, betere markering van paden, natuurlijke begroeiing langs de waterwegen. De idealist wil meer ruimte waar de industrie wordt geweerd, waar de natuur onaangestast blijft en waar de praktische mens, zijn medeburger, maar beperkte toegang en vrijheid van handelen heeft. Zo vinden we onder de dekmantel van dezelfde mythe twee „sekten“ die de mens langs verschillende wegen een verschillende wijze van heil bieden, daarbij veelal principieel tegenover elkaar staan en elkaar tegenspreken.

De bosbouwer moet dus twee stromingen pareren. Vaak kan hij de praktische stedeling wel tevreden stellen door een aangepast beheer zoals het goed ontsluiten van het bos voor de recreatie en het niet dichtbij de waterkanten kappen.

Maar coëxistentie met de idealist is vrijwel onmogelijk, want exploitatie en totaal behoud zijn onvereenigbaar. Wie moet de bosbouwer tevreden stellen? Moet hij op beide fronten vechten? Is dat zelfs wel mogelijk?

De stadsmythe

Laten we, om vat op deze vragen te krijgen, eens naar een andere mythe kijken, die van de stad zelf. Van oudsher is de agglomeratie van mensen in steden als een economisch verschijnsel geïnterpreteerd. We denken nog steeds aan de stad als de ideale plaats om goederen te produceren, want daar is sprake van een concentratie van werkkrachten en van een grote plaatselijke markt. Maar de laatste tijd is de stad economisch veranderd. De produktie van materiële goederen is in verhouding tot de produktie van diensten verminderd. Verder hebben de industriële revolutie en meer recent de automatisering, waardoor het produktiewerk is verknijpt, de individuele werker van het eindproduct vervreemd. Om deze twee redenen heeft de stadsbewoner nu weinig kijk op de eisen die de produktiecyclus als geheel stelt.

In dit gebrek aan begrip wortelen sommige van zijn opvattingen over de wildernis.

In de eerste plaats vindt hij het moeilijk de rol van natuurlijke rijkdommen, grondstoffen, in het produktie-proces te onderkennen omdat de stadseconomie over het algemeen geen binding heeft met grondstofbronnen die vanuit de stad niet te zien zijn. Toen ik bij het Ontario Science Centre een toespraak van tien minuten over het maken van papier aanhoorde, was ik zeer geboeid. Ik begreep heel goed dat men om papier te maken met iets moet beginnen – hout bijvoorbeeld. Maar hoewel de demonstratiestand maar een paar meter verwijderd was van een prachtige boomwortel die aan het plafond hing, en er posters waren die me vertelden dat dagelijks 2.600 bomen nodig waren om een plaatselijk dagblad te drukken, moest ik me erg concentreren om de demonstratie van het papier maken in verband te brengen met bomen en me te realiseren dat ik jaarlijks tenminste drie bomen verbruik om aan mijn gewoonte om kranten te lezen te kunnen voldoen. Maar zelfs dan nog, wat betekenen dergelijke berekeningen werkelijk voor me? Welke zijn die drie bomen en waar stonden ze? Ben ik bereid om met het lezen van kranten te stoppen om deze drie bomen te redden? Als ik kranten accepteer, ben ik dan ook bereid het kappen van bossen te accepteren? De logica zegt „ja“. Maar mijn relatie tot pulpproduktie is zo minimaal, zo abstract, dat ik nog steeds mezelf kan tegenspreken en nog steeds een campagne tegen het kappen van bomen kan beginnen.

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

Maar intussen geeft deze ontwikkeling wel aanleiding tot vaak irriterende verschijnselen. Er is iets irrationeels in de manier waarop acties worden gekozen en uitgevoerd. Deze kunnen geen bepaald patroon volgen omdat een totaal-conceptie nog ontbreekt. Ze lijken aanvankelijk eerder destructief dan constructief omdat zij uit frustratie voortkomen. Ze volgen rages – een typisch stedelijk verschijnsel – en wisselen daardoor in intensiteit en doelstelling. Er ligt een atmosfeer van rusteloosheid achter, de rusteloosheid van een gistingsproces dat er altijd is en makkelijk kan worden gemobiliseerd. Want de mensen in de steden denken dat zij beslissingen van regeringen en andere overheden kunnen beïnvloeden; ze staan dicht bij het centrum van besluitvorming, zij vormen een groot deel van het electoraat en de markt, zij weten hoe communicatie-media en guerilla-technieken te gebruiken. Door „citificatie” kan de stadsbevolking het lot van het bos bepalen vrijwel zonder de stad te verlaten. Maar hoevelen weten in feite echt iets van het bos af?

Tenslotte, de stadsmens – ongeacht hoever hij van het politieke systeem is vervreemd – is zich erg bewust van de noodzaak van een bestuur, van regelingen en van de beperking in keuzen die hem door zijn eigen collectieve en geconcentreerde bestaan zijn opgelegd. Hij is daarom maar al te bereid om aan andere toestanden dezelfde beperkingen op te leggen - bijvoorbeeld het bos. Hij mist het vertrouwen in de leiders van de economie, en dat komt onder meer voort uit een reactie tegen het maken van winst. Hij wil daarom een nationaal erfgoed als het bos in zijn bezit hebben en, meer dan dat, hij wil ook het gebruik ervan tot in details regelen.

Wat kan de bosbouwer daar aan doen?

Wat betekenen nu de processen en resultaten van „citificatie” voor de bosbouwer? Om te beginnen, hij krijgt te maken met nieuwe gegadigden voor het gebruik van de natuurlijke rijkdommen van ons land, want de eisen die de stadsbewoner stelt aan de toegankelijkheid van de groene ruimte en aan de kwaliteit van het milieu zijn hoger dan ooit. De bosexploitant (in Canada overwegend de industrie – vdM) moet daarom nu iets van zijn exclusieve rechten opgeven.

Maar de stadsbewoners, hoewel van die natuurlijke rijkdommen vervreemd, hebben een verrijnd gevoel voor de mogelijkheden van communicatie-media, beschikken over een heel arsenaal van

De recreant en het bos.

wetenschappelijke informatie en stoppen veel energie in het hervormen van de politieke besluitvorming. Toegegeven, op het ogenblik handelen zij op een wijze die niet altijd consequent is, en in zulke situaties is het gewoonlijk mogelijk om enkele van hun eisen tijdelijk in te willigen zonder de situatie fundamenteel te veranderen. Maar deze aanpak is op de lange duur gedoemd te mislukken; de tegenstroom is te sterk om te worden onderdrukt.

Een tweede gevolg van het onvolledige beeld dat de stadsbewoner van de productiecycclus als geheel heeft is dat hij wordt misleid door het feit dat de arbeidsmarkt in de stad dikwijls veel alternatieve mogelijkheden biedt en zo een buffer biedt tegen tegenslagen in welke branche dan ook. Hij realiseert zich niet dat voor een plattelander het stoppen met de exploitatie van een plaatselijke natuurlijke grondstoffenbron gewoonlijk óf totale werkloosheid óf verhuizen over een lange afstand betekent.

Tenslotte stelt de relatieve welvaart van de stadsmens hem tegenwoordig in staat om minder met overleven en voortbestaan bezig te zijn en meer met esthetische vraagstukken, meer met de stijl van leven. Maar er bestaat nog een enorme economische kloof tussen het gesloten boekhoudsysteem van een onderneming die

winst moet uitkeren aan zijn financiers, en de nieuwe sociale boekhouding van de maatschappij die veel niet-monetaire waarden bevat. De industrie als medium voor produktie en de maatschappij met haar taken van toezicht en leiding, hebben nog geen gemeenschappelijke taal waarmee ze op een gemeenschappelijke noemer kunnen komen.

Ik zie in dit alles een diepwortelende verandering in de achtergrond waartegen het bedrijfsleven moet werken. Dat wordt nu met een stedelijke massa geconfronteerd die zich weinig bewust is van de noodzaak van dat bedrijfsleven, die zich ophoudt ver van de materiële productiecycclus, zich weinig bewust is van de rol die natuurlijke rijkdommen bij de bevrediging van zijn behoefte spelen, geen verantwoordelijkheid voelt voor hen die in fabrieken ver van de steden werken, en druk bezig is met het creëren van een besluitvormingsklimaat dat de traditionele economie behandelt als iets dat verouderd is.

De afkeer van onpersoonlijkheid

Mijn eerder gemaakte opmerking over het aantal bomen, nodig om een krant uit te geven, illustreert nog iets: de relatie tussen de stad en natuurlijke rijkdommen steunt zwaar op statistieken. Soms lijkt het wel of de stadsbewoner het idee heeft dat

hij alleen maar met de buitenwereld overweg kan door deze in cijfers om te zetten; dat, als een probleem maar kan worden gekwantificeerd via marktanalyses, politieke opinie-onderzoeken, modellen, behoefte-studies of produktiëtabellen, de weg naar de oplossing open ligt. Deze instelling leidt in de laatste decennia tot de planning door besluitvormers van een in statistieken verzamelde maatschappij. Dit is allemaal erg onpersoonlijk, neutraal en afstandelijk. Daartegen is nu een soort revolutie ontstaan, gebaseerd op nieuwe opvattingen over de bemoeienis van de mens met zaken die hem aangaan, en zich richtend op inspraak, medezeggenschap, democratisering, volksmacht, sociaal bewustzijn, betrokkenheid, sociale bezieling. Deze contra-revolutie is in wezen een strijd voor de overleving van de individuele mens, een strijd tegen arbitraire besluitvorming die zich op grote afstand afspeelt. Zij is diepgeworteld en vitaal, en een toenemend aantal mensen ziet er hoop in voor de maatschappij van morgen.

Ik geloof dat in de allereerste plaats het bedrijfsleven de maatschappij meer en betere informatie moet verschaffen over zijn economische functie, de aard van het totale productieproces, zijn behoefte aan natuurlijke grondstofbronnen, zijn geografische beperkingen, de werkelijke ecologie van het bos en de beheerstechnieken die nodig zijn om dat bos te

behouden. Deze informatie moet erop gericht zijn de burgers te confronteren met het belang van een economisch instrument dat zij tot nu toe geneigd zijn te negeren als iets ontoegankelijk of oninteressants.

Verder moet er, geloof ik, een *nieuwe aanpak worden ontwikkeld voor de besluitvorming met betrekking tot ons bos*. Deze besluiten worden nu te vaak genomen in een sfeer van confrontatie, onder toezicht van een jury; een goed pleidooi kan de beslissing doen omslaan. Een dergelijke openbare procedure is zeker beter dan de oude geheimzinnige handelwijze; maar waar een zaak verdeeld wordt, is ook sprake van eenzijdige argumenten. Een besluit, op deze manier genomen, brengt teleurstellingen en ruzies met zich mee. Wat zou moeten gebeuren is dat iedere partij probeert de taal van de ander te spreken, zich in te leven in het gezichtspunt van de ander en dat met het gezichtspunt te integreren, zodat een synthese tot stand komt.

Hoewel deze benadering dikwijls wordt gebruikt bij onderwijs of bij demonstraties van sociale simulatie, wordt hij niet zo algemeen als nodig zou zijn gebruikt voor actuele openbare besluitvorming. Daar hiervoor nodig is dat alle partijen hun argumenten op tafel leggen, moet het bedrijfsleven proberen de economische elementen die relevant zijn voor zijn activiteiten in het bos, in een dergelijk kader te plaatsen dat ze makkelijk kunnen

worden geïntegreerd in het nieuwe stelsel van waarden. De maatschappij zou dan de consequenties van haar keuzemogelijkheden kunnen zien, compleet en vergelijkbaar.

Tenslotte zullen de oorzaken van de „citificatie” moeten worden bestudeerd, zodat ze kunnen worden geïdentificeerd, begrepen en beantwoord. De tweevoudige moderne wildernis-mythe schept een dubbel front. Het bedrijfsleven kan niet rechtstreeks antwoord geven aan de aanhanger van totale conservering van de natuur; deze kan alleen door de samenleving in brede samenstelling worden beantwoord, hoewel het bedrijfsleven kan helpen bij de analyse van het probleem. Ook het antwoord van het bedrijfsleven aan de voorstanders van recreatie moet weer bestaan uit definiëring en analyse van het probleem, met het zoeken naar en het testen van oplossingen.

Voor alle wensen ten aanzien van het bos zullen relevante bosmodellen moeten worden opgesteld in samenhang met beheersmodellen. Ook daarin moet het bij haar betrokken bedrijfsleven meewerken. Op deze wijze kan het deelnemen in de planning van het natuurlijke milieu dat, zo heeft de huidige ge-urbaniseerde gemeenschap besloten, van essentiële betekenis is voor de generatie van morgen.

J. D. Paris